

Схвалено
рішенням Комітету Верховної Ради України
з питань правоохоронної діяльності
(Протокол № 37 від 01.07.2020 р.)

РЕКОМЕНДАЦІЇ
спільних комітетських слухань у комітетах Верховної Ради України з
питань правоохоронної діяльності та з питань правової політики на
тему: «Перспективи розвитку, проблематика формування та
функціонування інституту присяжних в Україні»

Учасники спільних комітетських слухань, що відбулися 12 лютого 2020 року, заслухавши та обговоривши виступи голів комітетів Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності та з питань правової політики, народних депутатів України, представників Верховного Суду, Вищого антикорупційного суду та інших органів судової влади, Державної судової адміністрації України, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, міжнародних та громадських організацій, представників адвокатури, експертного та наукового середовища відзначають наступне.

Протягом останніх років за активного сприяння міжнародних експертів в Україні проводиться масштабна законотворча робота з нормативного забезпечення діяльності судової системи України та суміжних правових інститутів відповідно до стандартів Ради Європи та прогресивних практик Європейського Союзу.

Наразі триває процес проведення низки демократичних реформ, серед яких значну увагу приділено судово-правовій реформі з метою реального забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Одним з важливих напрямів даної реформи є залучення громадян до розгляду разом з професійними суддями окремих категорій справ за допомогою такої форми безпосередньої демократії як інституту суду присяжних.

Участь народу у здійсненні правосуддя, особливо у формі суду присяжних, завжди була ключовим елементом реформ судочинства в Європі та інших країнах, оскільки саме суд присяжних здатний захистити від негативних тенденцій, що виникають у суддівському корпусі, зокрема залежності суддів від органів державної влади, політичних партій чи суспільної думки; формалізації при відправленні правосуддя або професійної деформації суддів у результаті багаторічної судової практики; надмірної бюрократизації судової влади; надлишкового судового формалізму у процесі судочинства тощо.

Саме такий правовий інститут як суд присяжних являє собою представницький орган суспільства у сфері правосуддя і відіграє важливу роль

у формуванні громадянського суспільства. Важливість та значущість цього інституту в умовах сучасного етапу судової реформи не викликає дискусій, проте організаційно-забезпечувальний механізм дії суду присяжних вимагає широкого теоретичного та практичного обговорення.

Положеннями Конституції України, а саме частини п'ятої статті 124, частини першої статті 127 та частини четвертої статті 129 проголошено, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних. Крім того, при зазначенні кількісного складу тих, хто здійснює судочинство (одноособово чи колегіально) законодавець виокремлює також інститут суду присяжних, який уповноважений Основним Законом України на реалізацію судової влади в Україні.

Проте до 2012 року зазначені конституційні положення не мали чіткого правового механізму реалізації, а отже, здебільшого були декларативними. З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України, а також нової редакції Закону України «Про судоустрій та статус суддів» інститут присяжних як процесуальне втілення конституційного права народу на безпосередню участь у здійсненні правосуддя отримав можливість довести свою спроможність встановлення та затвердження верховенства права в Україні.

Надати стале об'єктивне та однозначне визначення інституту суду присяжних досить важко, зважаючи на різноманіття трактувань цього поняття в судових системах різних країн. Сьогодні суд присяжних як соціально-політичний інститут зразково працює в США, Англії та Уельсі, Данії, Норвегії, Швеції, Франції, Австрії та інших державах.

Як відомо, у світі склалися дві основні моделі суду присяжних — англосаксонська та континентальна. Різниця між ними полягає в тому, що для першої характерне розмежування компетенції між колегією присяжних та професійним суддею. Так, присяжні виносять своє рішення з приводу винуватості особи, ухвалюють вердикт. Він, як правило, є невмотивованим, а його скасування можливе у випадку наявності істотних порушень процесуального законодавства.

Для континентальної моделі характерним є те, що для розгляду справи створюється єдина колегія, яка поєднує в собі професійних суддів і представників народу, котрі разом вирішують питання щодо винуватості чи невинуватості особи.

Загалом суд присяжних можна охарактеризувати як особливий політико-правовий інститут, наділений спеціальними правами, суть якого полягає у скликанні групи осіб для участі в здійсненні правосуддя. Основне завдання суду присяжних — оцінити діяння підсудного з точки зору громадської свідомості.

Свого часу Кримінальний процесуальний кодекс України закріпив європейську (континентальну) модель діяльності суду присяжних, які спільно із професійними суддями вирішують питання факту та питання права. Цей

інститут діє лише на рівні місцевих загальних судів і стосується розгляду кримінальних проваджень щодо злочинів, за скоєння яких передбачене покарання у вигляді довічного ув'язнення, та лише за умови подання відповідного клопотання обвинуваченим.

Українська модель суду присяжних, будучи створена за європейським зразком, водночас не позбавлена низки недоліків, зокрема, саме в частині формування суду присяжних, відсутності окремого закону про присяжних, фрагментарного регулювання у Кримінальному процесуальному кодексі України судочинства в суді присяжних.

Спочатку у зв'язку із набранням чинності 20 листопада 2012 року новим кримінальним процесуальним законом в Україні стає можливою участь присяжних у кримінальних справах. Згідно зі статтею 31 Кримінального процесуального кодексу України кримінальне провадження може розглядатись судом присяжних щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі. Кримінальний кодекс України передбачає на сьогодні п'ятнадцять складів таких злочинів.

Відповідно до положень статей 31 і 385 Кримінального процесуального кодексу України колегія суду присяжних складається з двох професійних суддів та трьох присяжних. Кодекс також визначив умови участі присяжних у кримінальному провадженні: за клопотанням обвинуваченого у суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у вигляді довічного позбавлення волі, а кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених розглядається судом присяжних за клопотанням одного з них.

З приводу цивільних справ слід зазначити, що 2 червня 2016 року були прийняті зміни до Конституції України щодо правосуддя, якими було скасовано інститут народних засідателів та залишено положення, згідно з якими народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних. У зв'язку із цим у 2017 році були внесені відповідні зміни до Цивільного процесуального кодексу України, якими народних засідателів було замінено на присяжних. Варто звернути увагу на те, що на відміну від кримінального судочинства у цивільних справах колегія є дещо меншою - лише один суддя та двоє присяжних.

Статус присяжних визначається правилами формування списків присяжних, порядком і строком їх залучення до виконання своїх обов'язків у суді, гарантіями їх незалежності та недоторканності, заходами їх захисту, матеріального та соціального забезпечення на час виконання ними своїх обов'язків.

За даними Державної судової адміністрації України, у 2013-2018 роках суди присяжних формувалися у 199 випадках, але кількість розглянутих судами присяжних справ в період дії чинного Кримінального процесуального кодексу України є незначною. Так, упродовж 2013-2014 років судом присяжних розглянуто 71 справу: у 2013 році – 29, у 2014 році – 42, у 2015 році присяжними було розглянуто 45 справ (з них 40 з ухваленням обвинувальних вироків, 2 з ухваленням виправдувальних вироків, у 3 справах інформація

заборонена до оприлюднення), за 6 місяців 2016 року – 26 справ (з них 24 з ухваленням обвинувальних вироків, 2 з ухваленням виправдувальних вироків).

У 2017 році інститут присяжних було поширено на цивільні справи в межах окремих проваджень: із залученням присяжних розглядалося 25 264 цивільних справ. У 2018 році судами за участю присяжних розглянуто близько 12 тисяч справ, що стосується кримінальних проваджень про особливо тяжкі злочини.

Вочевидь, можна констатувати, що інститут присяжних в Україні є таким, що функціонує. Водночас, аналіз досвіду функціонування вітчизняного суду присяжних у цивільному і кримінальному процесах виявив величезну кількість проблем від некомпетентності самих присяжних у правових питаннях - і до їх залежності від авторитетної думки професійних суддів.

Суд присяжних, який наразі існує в українській судовій системі, критикується як в експертному середовищі, так і в практичному полі.

Аналіз статистичних даних судових рішень, що стосуються участі присяжних у кримінальних справах, за які передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі, яскраво свідчить про небажання самих обвинувачених залучати присяжних до судового розгляду.

У переважній більшості кримінальні справи, які потенційно могли б розглядатися судом присяжних, розглядаються колегією суддів, а у випадках, де все ж таки присяжні залучаються до судового розгляду, їх участь є пасивною, що підтверджується відсутністю окремої думки присяжних і наявністю низького відсотку виправдувальних вироків.

Аналогічна пасивність і незацікавленість присяжних судовим процесом спостерігається і під час аналізу їх участі у розгляді справ окремого провадження в рамках цивільного судочинства.

За таких обставин видається за доцільне переглянути категорії справ, до розгляду яких залучаються присяжні. Зокрема, це стосується цивільного судочинства, де розгляд справ окремого провадження полягає виключно у встановленні наявності або відсутності юридичних фактів, що здійснюється на підставі дослідження поданих заявником документів. Залучення присяжних до розгляду цих категорій справ є формальним.

Формування та функціонування суду присяжних на загал здійснюється поетапно: судоустрійний етап формування складу присяжних (визначення критеріїв підбору присяжних, складання та затвердження їх списків) і формування складу присяжних як етап відправлення правосуддя (формування лави присяжних для розгляду конкретної справи).

Поза сумнівом ефективне здійснення обов'язків присяжного багато в чому залежить від належного організаційного забезпечення їхньої діяльності, на яке впливає сукупність адміністративних, фінансових, інформаційних та матеріально-технічних заходів, що мають позапроцесуальний характер і спрямовані на створення та підтримання належних умов для ефективного функціонування органів судової влади.

До теперішнього часу найголовніша роль *організаційного забезпечення діяльності присяжних* як складової судового управління покладається на місцеві органи влади та апарати судів як суб'єкта судового адміністрування.

Зазначене організаційне забезпечення діяльності присяжних полягає в сукупності певних заходів, здійснення яких дозволяє створити належні умови відправлення правосуддя присяжними, і складається з наступних напрямів: формування списку присяжних, матеріально-технічне, організаційно-технічне та інформаційно-технічне забезпечення суду присяжних. Доволі коротко окреслимо основні проблемні питання в межах кожного з них.

Відповідно до статті 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» для затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням до відповідних місцевих рад, які формують і затверджують у кількості, зазначеній у поданні, список громадян, які постійно проживають на територіях, на які поширюється юрисдикція відповідного суду, відповідають вимогам статті 65 цього Закону і дали згоду бути присяжними. У разі неприйняття місцевою радою (місцевими радами) протягом двох місяців з моменту отримання подання рішення про затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням щодо затвердження списку присяжних до відповідної обласної ради.

Аналіз такої практики засвідчив про деякі проблемні аспекти у діяльності апаратів судів щодо участі у *формуванні списків присяжних*. По-перше, формування списків є виключною функцією органів місцевого самоврядування. Наслідком такої позиції апаратів судів є несформованість списків присяжних у належній кількості, особливо у великих містах. Наприклад, неукомплектованість присяжних у чотирьох місцевих судах міста Одеси на початок 2018 року сягала 40 відсотків.

По-друге, наразі апарат суду повинен добирати присяжних, які згодом, начебто самостійно, подають заяви до органів місцевого самоврядування щодо включення їх до списків присяжних. Зазначене, у свою чергу, призводить до пасивності органів місцевого самоврядування та до формування списків з так званих «своїх» присяжних, що нівелює незалежність та суспільне значення інституту присяжних.

Для зменшення окреслених негативних проявів функції апарату суду щодо формування списків присяжних мали б полягати в активній співпраці з органами місцевого самоврядування щодо якісних характеристик осіб, які подають свої заяви на включення до списку присяжних, а також якомога ширшому інформуванні громадськості про формування списків присяжних за допомогою інструментів, що є в розпорядженні суду (веб-сайту суду, розміщення інформації в будинку суду та інших органах державної влади, громадських установах, прес-конференції, розміщення матеріалів у засобах масової інформації, інтернеті тощо).

Зокрема, доцільним було б залучення працівників апарату суду брати участь у засіданні комісії відповідної місцевої ради щодо попереднього

розгляду списку присяжних перед його затвердженням на пленарному засіданні ради. Зрозуміло також, що саме за пропозиціями апаратів судів територіальні управління Державної судової адміністрації України формують подання до органів місцевого самоврядування щодо кількості присяжних у відповідному суді.

Зазначене вимагає від апарату суду ґрунтовного аналізу кількісних та інших характеристик судових справ за участю присяжних з метою уникнення перевантаження присяжних, повної реалізації норм законодавства України щодо залучення присяжних до здійснення правосуддя у порядку черговості на строк не більше одного місяця на рік, яка, як свідчить практика, часто не витримується. Після формування списку присяжних вони також мають бути об'єктом роботи з боку кадрової служби апарату суду, що передбачає залучення відповідних кадрових методик та технологій.

На присяжних варто було б завести особові справи. Чинний Порядок формування, ведення, обліку та зберігання особових справ суддів не містить вимог щодо присяжних. Однак, досвід апаратів низки місцевих судів (наприклад, Приморського в місті Одесі, Галицького в місті Львові) свідчить про оформлення так званого дос'є присяжного, у яких, зокрема, містяться: рішення органу місцевого самоврядування щодо затвердження особи присяжним; дані про поштову адресу, електронну адресу, телефон(и) присяжного та інші способи зв'язку; дані про роботодавця присяжного; копія трудової книжки; копія листа-повідомлення про необхідність присяжним заповнити декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; зведений табель присяжного для подання в територіальне управління Державної судової адміністрації України, довідки про фактичне виконання обов'язків присяжного для обрахування його винагороди; вилучене посвідчення присяжного на період, коли присяжний не виконує обов'язки в суді; ксерокопія паспорту; ксерокопія облікової картки фізичної особи – платника податків; заява присяжного про надання згоди на оброблення його персональних даних; інформація про банківські реквізити присяжного тощо. Зазначені матеріали значно спрощують взаємодію апаратів судів із присяжними та забезпечують ефективне організаційне забезпечення їхньої діяльності.

Загалом, процедура формування списків присяжних потребує суттєвого удосконалення шляхом визначення чіткої законодавчої процедури їх формування. Це стосується як кількісного складу присяжних, що визначається територіальними органами Державної судової адміністрації України, враховуючи особливості конкретної адміністративно-територіальної одиниці, так і порядку проведення спеціальної перевірки кандидатів у присяжні та строків її проведення. Першочерговим завданням, яке підлягає вирішенню при формуванні списків присяжних, є визначення порядку отримання відомостей щодо дієздатності, судимості та стану здоров'я включених до списку осіб.

Наступною складовою організаційного забезпечення діяльності присяжних апаратами судів є їхнє належне *матеріально-технічне забезпечення*.

На превеликий жаль, доводиться констатувати, що суди України технічно не пристосовані для відправлення правосуддя присяжними. Середньостатистична площа залів судових засідань для слухання кримінальних справ становить 82 м² з розрахунку участі трьох присяжних відповідно до чинної редакції Кримінального процесуального кодексу України. При цьому не всі зали відповідають європейським вимогам та будівельним нормам.

Наразі судові засідання проводяться виключно в спеціально обладнаному для цього приміщенні суду - залі засідань, яке придатне для розміщення сторін та інших учасників судового процесу і дає змогу реалізовувати надані їм процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки.

Державними будівельними нормами України В.2.2-26:2010 «Будинки і споруди. Суди», затвердженими наказом Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 17 травня 2010 року № 175, встановлені вимоги, яким мають відповідати будівлі та приміщення судів, зокрема, зали судових засідань із допоміжними приміщеннями, робочі приміщення суддів і приміщення керівництва суду, приміщення для підсудних та конвою, приміщення для персоналу охорони суду та забезпечення безпеки працівників суду тощо.

На сьогодні у більшості областей відсутні як спеціальні зони для присяжних, так і нарадчі кімнати для них. Причина одна — малі площі приміщень. Державна судова адміністрація України останніми роками суттєво покращила матеріально-технічний стан судів, але цього недостатньо для забезпечення реалізації цих законодавчих вимог. Потрібен час і належне фінансове забезпечення.

Вбачається, що матеріально-технічне забезпечення діяльності присяжних має полягати у наступному:

– виконанні технічних вимог щодо складу допоміжних приміщень залів судових засідань через виділення окремих приміщень у будинку суду для знаходження присяжних до початку судового засідання, що виключає позасудові контакти сторін судового провадження із присяжними. Звичайно, це передбачає забезпечення зазначеного приміщення відповідними меблями, не будуть зайвими кондиціонери, кулери, чай/кава тощо;

– пристосуванні залу судового засідання відповідно до технічних вимог для розгляду справи судом присяжних або із залученням присяжних. Зазначене передбачає наявність у процесуальній зоні залу судових засідань відокремленої підзони для присяжних, обладнаної моніторами та мікрофонами, що має площу не менше ніж 1,0 м² на одного присяжного, з урахуванням того, що серед присяжних можуть бути інваліди на кріслах-візках;

– пристосуванні нарадчої кімнати для прийняття судового рішення присяжними, яка повинна примикати до залу судових засідань і мати окремий вхід з боку підзони для присяжних. Площа нарадчої кімнати для присяжних має бути не меншою ніж 24,0 м², з санітарним вузлом площею не менше ніж 2,0 м², що обладнаний одним унітазом і умивальником у шлюзі;

– забезпечення присяжних канцелярським предметами (ручками та блокнотами); відповідними бейджами або іншими ідентифікаційними позначками на час судового засідання.

Отже, на сьогодні доволі гостро стоїть питання необхідності збільшення площі залів засідань, що потребуватиме внесення відповідних змін до положень державних будівельних норм, а також пошуку (будівництва) нових приміщень для судів з метою забезпечення належного розміщення усіх учасників процесу. З огляду на майбутню оптимізацію судів та зростання кількості справ, розглянутих за участю присяжних, це питання неминуче набуватиме особливої гостроти.

Окремої уваги потребує вирішення *питання виплати винагороди присяжним*.

Відповідно до чинної редакції статті 68 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» присяжним за час виконання ними обов'язків у суді виплачується винагорода, розрахована виходячи з посадового окладу судді місцевого суду з урахуванням фактично відпрацьованого часу в порядку, визначеному Державною судовою адміністрацією України.

Присяжним відшкодовуються витрати на проїзд і наймання житла, а також виплачуються добові. Зазначені виплати здійснюються за рахунок коштів бюджетної програми на здійснення правосуддя територіальними управліннями Державної судової адміністрації України за рахунок коштів Державного бюджету України.

Присяжному за час виконання ним обов'язків у суді згідно з пунктом 2 Порядку виплати винагороди та відшкодування витрат, виплати добових присяжному за час виконання ним обов'язків у суді, затвердженого наказом Державної судової адміністрації України від 5 жовтня 2016 року № 198, виплачується винагорода, розрахована виходячи з посадового окладу судді місцевого суду (із застосуванням відповідного регіонального коефіцієнта) з урахуванням фактично відпрацьованого часу.

За інформацією Державної судової адміністрації України, розмір винагороди залежить від планової кількості робочих годин за місяць.

По найменшому коефіцієнту:

- у 2018 році середня винагорода становила 220 гривень за годину;
- у 2019 році середня винагорода становила 320 гривень за годину.

По найбільшому коефіцієнту:

- у 2018 році середня винагорода становила 250 гривень за годину;
- у 2019 році середня винагорода становила 355 гривень за годину.

Сума винагороди, яка була виплачена присяжним за час виконання ними обов'язків у суді (за участі трьох основних присяжних та двох запасних)

складала: за 2016 рік – 1 107 619 грн; за 2017 рік – 5 046 183 грн; за 2018 рік – 12 742 400 грн; за 2019 рік – 19 942 100 грн. Таким чином, щороку виплата винагороди зростає.

Для розуміння стану фінансового забезпечення судів зазначимо, що загальна потреба Державної судової адміністрації України у видатках на цей рік становить понад 24 млрд грн. Державним бюджетом України на 2020 рік Державній судовій адміністрації України передбачені видатки у сумі понад 14 млрд грн. Отже, рівень фінансового забезпечення потреб судів становить лише 60% (це найменший показник від 2011 року).

У грошовому еквіваленті недофінансування сягає майже 10 млрд грн, у тому числі дефіцит на оплату праці суддів та працівників апарату місцевих і апеляційних судів — понад 6 млрд грн разом з нарахуваннями.

Незважаючи на нормативно-правове врегулювання виплати винагороди присяжним, на практиці вони стикаються з численними проблемами організаційного характеру. Зокрема, секретарі судових засідань не обліковують час очікування присяжним початку судового засідання у разі зміщення графіку засідань у суді, а також ознайомлення присяжного з матеріалами судової справи. Існує проблема відповідності довідки про виконання присяжним обов'язків у суді до фактичного стану справ унаслідок невідпрацьованих механізмів узагальнення інформації секретарів судових засідань.

Додаткового обміркування потребують положення, що передбачають різні підходи до нарахування винагороди основним та запасним присяжним.

Крім того, утворення наприкінці 2017 року окружних судів ставить перед апаратами судів додаткові завдання в частині взаємодії з присяжними. В межах територіальної юрисдикції окружного суду формується єдиний список присяжних, до якого можуть увійти жителі населених пунктів, що охоплюють декілька адміністративно-територіальних одиниць районного рівня та міст обласного значення.

При цьому наявність у межах територіальної юрисдикції окружного суду кількох будинків суду (будинків колишніх місцевих судів) викликає необхідність повернення присяжним коштів за проїзд. Час проведення судового засідання та режим роботи громадського транспорту в окремих випадках призводить до необхідності розміщення присяжних у готелі зі сплатою добових та коштів на харчування. Якщо зазначені кошти не повертаються оперативно або не сплачуються заздалегідь, окружні суди неминуче стикаються з проблемою відмови присяжних від участі в судових засіданнях.

Організаційно-технічне забезпечення виконання обов'язків присяжного мало б полягати у таких заходах супроводу:

– після отримання судом рішення відповідної ради про затвердження списку присяжних тих осіб, яких включено до зазначених списків, а також роботодавців має бути офіційно повідомлено про це. Проте практика свідчить, що присяжні вперше отримують інформацію про включення їх до списку

присяжних лише під час призначення судового розгляду справи за їхньою участю. Своєчасне повідомлення про включення до списку присяжних працівника дозволить роботодавцеві завчасно передбачити порядок заміщення присяжного на час виконання ним обов'язків у суді;

– належний виклик присяжного до участі в судовому засіданні секретарями судових засідань. Зокрема, відповідно до статті 67 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» письмове запрошення для участі у здійсненні правосуддя суд надсилає присяжному не пізніше ніж за сім днів до початку судового засідання. Одночасно із запрошенням надсилається письмове повідомлення для роботодавця про залучення особи як присяжного. Стаття 385 Кримінального процесуального кодексу України містить положення про письмовий виклик присяжного та вимоги до нього.

На жаль, Інструкція з діловодства в судах не визначає процесуальної форми запрошення або виклику присяжного. Окрім цього, під приводом запровадження моделі «Електронний суд» склалася практика запрошення (виклику) присяжних, навіть без їхньої письмової згоди, через електронну адресу та СМС-повідомлення, що іноді призводить до непорозумінь між роботодавцем та присяжним, який не може документально підтвердити причину відсутності на робочому місці.

Інформаційно-методичний супровід діяльності присяжних має передбачати, перш за все, комплекс заходів щодо підвищення рівня правової культури та рівня правових знань присяжних.

Зокрема, апарати судів мали б забезпечити присяжних процесуальними кодексами для ефективної участі присяжних у судових засіданнях. Присяжні повинні мати можливість отримати книги, коментарі, роз'яснення, наукову літературу, матеріали судової практики, статистичні матеріали, аудіовізуальні матеріали, інші носії інформації.

У межах інформаційного супроводу присяжних доцільно активізувати діяльність прес-центру суду, зокрема, формування спеціалізованої рубрики щодо діяльності присяжних на веб-сайті суду, проведення ефективної взаємодії з громадськістю відносно підвищення престижу присяжних, вивчення думки присяжних з питань організації їхньої роботи тощо. Як уявляється, апарат суду також може здійснювати заходи з навчання присяжних як безпосередньо, так і через поширення інформації серед присяжних про відповідні семінари, тренінги, круглі столи, що здійснюються за програмами міжнародної технічної допомоги.

Організаційно-методичний супровід діяльності присяжних із боку апарату суду передбачає, також відповідну організаційну культуру самих присяжних, яка, на жаль, є низькою. Присяжні здебільшого не мають щотижневиків присяжного, а тому часто не знають номерів судових справ, не пам'ятають головуючих суддів та не фіксують телефони секретарів судових засідань, забувають про призначені судові засідання або із запізненням інформують про неможливість своєї явки, не інформують суд про зміну телефонів або про обставини, що унеможливають виконання обов'язків

присяжного тощо. В умовах фактичної відсутності відповідальності присяжного це призводить до розгляду судових справ у нерозумні строки.

Позитивним досвідом багатьох місцевих судів України є визначення у складі апарату суду особи, до посадових обов'язків якої віднесено організаційне забезпечення діяльності присяжних. З цією особою присяжні безпосередньо взаємодіють щодо вирішення багатьох проблем їхньої діяльності. Проте апарати судів мають більше сприяти елементам самоорганізації діяльності присяжних.

Незважаючи на усі зазначені недоліки та складнощі реалізації питання належного функціонування в Україні суду присяжних, цей інститут набирає актуальності.

Наприкінці 2019 року Урядом О. Гончарука на розгляд Верховної Ради України було подано два проекти, які передбачали внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення участі громадян у здійсненні правосуддя (реєстр. № 2710) та удосконалення порядку формування списку присяжних (реєстр. № 2709).

Удосконалення існуючої моделі суду присяжних пропонувалося за рахунок збільшення повноважень суду присяжних, переліку проваджень, що ним здійснюється, та поступового переходу до класичного суду присяжних.

Загалом пропонувалися шляхи удосконалення порядку розгляду кримінальних проваджень колегіально судом і судом присяжних щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад десять років або довічне позбавлення волі, розмежовувалися функції колеги присяжних та професійних суддів, а також пропонувалися нові механізми забезпечення розгляду таких справ у розумні строки та забезпечення оперативного затвердження списку присяжних.

На думку розробників законопроектів, необхідність їх прийняття обґрунтовувалася тим, що відповідно до Кримінального процесуального кодексу України за клопотанням обвинуваченого в злочинах, за скоєння яких передбачено довічне позбавлення волі, правосуддя в суді першої інстанції може здійснюватися судом присяжних у складі двох професійних суддів і трьох присяжних. Однак, такий підхід суттєво обмежує участь народу в кримінальному провадженні як за колом справ, так і за закріпленою моделлю, яка по суті є судовим розглядом з народними засідателями та не є власне судом присяжних. Тому Уряд запропонував збільшити кількість присяжних до семи осіб під час розгляду в суді першої інстанції справ щодо злочинів, за скоєння яких передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на понад 10 років або довічно.

Крім того, згідно з чинною редакцією статті 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» до списків присяжних не включають державних службовців, посадовців органів місцевого самоврядування, адвокатів, нотаріусів та інших осіб, які мають юридичну освіту або потенційно могли мати юридичний досвід. Проте віднесені до компетенції присяжних питання передбачають наявність високого рівня юридичних знань. Таким чином,

обов'язок покладено на осіб без достатніх знань і досвіду вирішення складних питань права, без розуміння в достатній мірі змісту й суті останніх. Це може стати підставою для оскарження таких рішень в Європейському суді з прав людини на підставі порушення права на справедливий судовий розгляд.

Важливість суду присяжних для справедливого судочинства полягає ще й у тому, що вердикт ухвалює колегія громадян, які є жителями тієї громади, де відбувається розгляд справи. Це, на думку Уряду, призводить до легітимації такого рішення громадою, тобто його сприйняття як справедливого більшістю громадян.

Водночас, було запропоновано розширити порядок відводу присяжних, детально прописано порядок наради й голосування — від напутнього слова головуючого до обговорення наслідків після оголошення вердикту.

Положеннями законопроекту за реєстр. № 2709 спрощувався порядок формування списків присяжних шляхом виключення місцевих рад з процесу їх формування та покладення такого обов'язку на територіальні управління Державної судової адміністрації України з використанням інформації, що міститься в Державному реєстрі виборців.

Задля забезпечення формування списків присяжних Державній судовій адміністрації України та її територіальним органам надається право отримувати з Державного реєстру виборців інформацію про виборців, зокрема таку, що містить персональні дані, та затверджувати порядок формування списку присяжних.

До урядових законопроектів було подані альтернативні проекти за авторством народного депутата України С. Власенка.

Дані законопроекти мають намір вирішити процесуально-правові колізії суду присяжних та передбачають дещо іншу процедуру та механізми врегулювання питання участі присяжних у здійсненні правосуддя, встановлюються критерії та процедура відбору присяжних, їх правовий статус, порядок судового розгляду кримінального провадження за участі присяжних.

Крім того, з метою усунення правової невизначеності надано тлумачення понять «суд присяжних» і «вердикт», запропоновано єдиний підхід визначення права обвинуваченого (підсудного) на розгляд кримінального провадження за участі присяжних, визначено підстави оскарження вердикту присяжних, правові гарантії сторін кримінального провадження, вимоги до присяжних.

Зокрема, альтернативний проект за реєстр. № 2710-1 передбачає, що кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох професійних суддів, а за клопотанням обвинуваченого (одного із обвинувачених) – у складі 12-ти присяжних та головуючого судді. Головуючий суддя здійснює ведення судового процесу. У випадку визнання судом присяжних підсудного винним у вчиненні злочину (на підставі вердикту суду присяжних про винуватість особи), суддя виносить вирок з визначенням

міри покарання. У випадку визнання судом присяжних підсудного не винним у вчиненні злочину (на підставі вердикту суду присяжних про невинуватість особи), суддя виносить виправдувальний вирок.

Судовий розгляд за участю присяжних складається з етапів: відбір кандидатів в суд присяжних, вступні промови сторін кримінального провадження, обвинувальна частина, захисна частина, останнє слово обвинуваченого, заключні судові промови, напутнє слово судді присяжним, винесення вердикту судом присяжних, винесення суддею вироку з визначенням міри покарання. Суддя має право на винесення прямого мотивованого одноосібного вироку на будь-якій стадії судового розгляду, якщо в ході розгляду кримінального провадження є беззаперечною та очевидною недоведеність вини підсудного. Одноосібний прямий вирок судді має містити обґрунтовані мотиви, що свідчать про недоведеність вини підсудного.

Іншим альтернативним законопроектом за реєстр. № 2709-1 запропоновано правову деталізацію процедури відбору присяжних. Зокрема, персональний склад присяжних визначається в порядку, визначеному Законом України «Про судоустрій і статус суддів» та Кримінальним процесуальним кодексом України.

Встановлюється, що присяжним є громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, якщо інше не визначено законом, та включений до списку виборців, відповідає вимогам, що висуваються до присяжних Законом України «Про судоустрій і статус суддів» та процесуальним законом, та якого залучають до здійснення правосуддя.

Пропонується, щоб перелік осіб, що можуть бути присяжними, відповідав переліку осіб, включених до реєстру виборців, за виключенням осіб, що не відповідають вимогам, які встановлені до присяжних Законом України «Про судоустрій і статус суддів» та процесуальним законом. Формування переліку осіб, які можуть бути присяжними, покладається на територіальні органи Державної судової адміністрації України на основі поданих списків виборців територіальним органом ведення реєстру виборців щорічно у період з 1 вересня до 1 грудня.

У випадках резонансних справ з метою забезпечення безпеки та недопущення незаконного впливу на присяжних на час судового розгляду пропонується аби суддя (за власною ініціативою чи на клопотання присяжного) міг прийняти рішення про необхідність тимчасово заборонити присяжному користуватися засобами зв'язку і зобов'язати його проживати в спеціально відведеному місці.

Оновлену модель суду присяжних планували запуснути з 1 січня 2021 року. Проте у зв'язку із відставкою Кабінету Міністрів України, на початку березня цього року урядові законопроекти були відкликані та наразі готуються до повторного внесення до Верховної Ради України.

Отже, робота з напрацювання законодавчих змін щодо вдосконалення правової регламентації функціонування суду присяжних триває як у парламенті, так і в Уряді. Очевидно, що законодавчі ініціативи щодо забезпечення участі присяжних у здійсненні правосуддя і удосконалення формування списків присяжних передбачають перехід України від континентальної (європейської) до класичної моделі суду присяжних, розширення переліку проваджень, що розглядаються судом присяжних, збільшення кількісного складу присяжних, вирішення присяжними виключно питань щодо винуватості чи невинуватості особи, внесення змін, що стосуються порядку формування та складання списків присяжних тощо.

Проте на думку учасників спільних комітетських слухань, з метою запобігання можливим негативним наслідкам, суттєве реформування суду присяжних в Україні має бути поступовим і багатовекторним процесом, який повинен, у першу чергу, відповідати економічним реаліям, а прийняття закону, який започаткує настільки істотні зміни у роботі судів, має здійснюватися лише після уважного вивчення питання щодо готовності судової системи до роботи у відповідному режимі.

З метою ефективного перезавантаження суду присяжних учасники спільних комітетських слухань констатують необхідність:

1. Розглянути доцільність запровадження перехідного періоду впровадження класичної моделі суду присяжних за одним із варіантів:

- збільшити кількість присяжних для розгляду кримінальних проваджень щодо злочинів, відповідальність за які передбачає лише довічне позбавлення волі;

- збільшити кількість присяжних і визначити перелік конкретних кримінальних проваджень (у розрізі категорій), до розгляду яких залучатимуться присяжні, відійшовши від пропозиції щодо розгляду всіх кримінальних проваджень щодо злочинів, за які передбачена відповідальність у вигляді позбавлення волі понад 10 років або довічного ув'язнення.

2. Подбати про належне фінансове забезпечення судів для приведення залів засідань, приміщень і будівель у відповідність з оновленими державними будівельними стандартами (можливо поетапне регіональне впровадження):

- здійснити обстеження судів на предмет наявності достатньої кількості та обладнання приміщень, придатних до розгляду справ за участю збільшеної кількості присяжних, оскільки розширення участі присяжних та збільшення їх кількості вочевидь призведе до зростання чисельності присутніх у залі суду осіб. У цьому випадку йдеться вже про склад суду (один суддя, 7 основних присяжних, 2 запасні, окрім них обвинувачений, конвоїри, секретар судового засідання, судові розпорядники, прокурори, захисники та інші). Для більшості місцевих загальних судів така кількість стане катастрофічною;

- підготувати розрахунки додаткових видатків з державного бюджету, необхідних для утримання класичної моделі суду присяжних, оскільки у зв'язку з впровадженням нового суду присяжних зросте як кількість присяжних, так і тривалість їх участі у судовому розгляді. Так, якщо у

середньому за рік розглядається 50-55 кримінальних проваджень щодо злочинів, за які передбачене довічне позбавлення волі, то кількість проваджень, наприклад, щодо особливо тяжких злочинів (відповідальність — позбавлення волі на строк понад 10 років або довічне ув'язнення), що перебували на розгляді у судах у 2019 році, сягає майже 12 тис. Отже, навіть за умови прив'язки підрахунків лише до кількості особливо тяжких злочинів, функціонування суду присяжних обходитиметься державі близько 6 млрд грн на рік.

3. Збільшення кількості присяжних потребує також більше часу для організації їх роботи. Наприклад, для визначення колегії з семи присяжних потрібно запросити до суду не менше 15-ти, з числа яких обрати необхідну кількість. Усім особам, що прибули на виклик, компенсуються транспортні та інші витрати, пов'язані з виконанням ними обов'язків у суді, у тому числі виплата винагороди. Усе це також потребує серйозних затрат з державного бюджету. До того ж аналіз практики свідчить про те, що дуже часто розгляд кримінального провадження відкладається з причин, які не залежать від суду: неявка свідків, адвокатів, прокурорів тощо.

За статистичними даними Державної судової адміністрації України, протягом 2018 року зафіксовано 454 тис. фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ) місцевими загальними судами, що на 15,3% більше за попередній рік (393,7 тис.). До тривалого перебування справ на розгляді місцевих загальних судів, як і в попередні роки, призводила неявка в судові засідання учасників кримінального провадження. Так, через неприбуття (неявку) обвинувачених (підсудних), свідків, захисників, прокурорів та інших учасників процесу було зафіксовано 168,3 тис. фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ), що більше на 10% за попередній рік (153,1 тис.); їх частка від загальної кількості фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень протягом року становила 37,1%. Із них через неприбуття (неявку) свідків чи потерпілих - 44,2 тис.; обвинуваченого (підсудного) - 93,2 тис.; неприбуття (неявку) захисника - 16,5 тис.; неприбуття (неявку) прокурора - 4,6 тис.

4. Визначити орієнтовну кількість справ, які будуть розглядатися новою колегією присяжних, дослідити рівень збільшення завантаженості суддів за умови впровадження класичної моделі суду присяжних та проаналізувати пов'язані з цим ризики затягування розгляду кримінальних справ.

5. Участь громадян у здійсненні правосуддя після отримання від них згоди має трансформуватись із права в обов'язок, що, у свою чергу, передбачає запровадження відповідальності присяжних за неявку до суду без поважних причин, а також гарантії їхнього захисту.

Так, варто встановити адміністративну відповідальність присяжного за неприбуття (ухилення від виконання обов'язків присяжного) до суду без поважних причин, доповнивши ним перелік осіб, які можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності за злісне ухилення від з'явлення до суду (стаття 185³ Кодексу України про адміністративні правопорушення), а також

за порушення порядку під час судового засідання та вчинення будь-яких дій, що свідчать про явну неповагу до суду. Встановлення такої відповідальності дасть можливість вплинути на необґрунтовані ухилення присяжних від участі у відправленні правосуддя, що веде до затягування судового розгляду та вирішення справи і, відповідно, до порушення розумних строків її розгляду.

6. Потребує перегляду концепт щодо отримання відомостей лише із Державного реєстру виборців. Варто надати територіальним управлінням Державної судової адміністрації України право використовувати дані з інших реєстрів і баз даних, аби відбір кандидатів був максимально швидким, інформаційно забезпеченим і найменш витратним, наприклад, до Реєстру платників податків.

7. Потребує вирішення питання щодо безперервності судового провадження та розгляду справи від початку до кінця одним і тим самим складом суду. Отже, доцільно передбачити норму, яка б покладала обов'язок на присяжного брати участь у справі до ухвалення вердикту, навіть у разі впливу строку дії списку присяжних.

8. Дослідити можливість розширення повноваження суду апеляційної інстанції в частині доповнення частини п'ятої статті 394 Кримінального процесуального кодексу України ще однією підставою для оскарження вироку - порушення процедурних вимог під час процесу. Це відповідатиме частині другій статті 55 Конституції України, згідно з якою кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

9. Потребують суттєвого вдосконалення, деталізації та уточнення інші процедурні питання, наприклад, питання щодо роз'яснення прав та обов'язків присяжних, відводів і відмови обвинуваченого від суду присяжних, уніфікації розуміння термінології тощо.

Крім цього, варто розширити перелік осіб, які можуть стати присяжними, наприклад, прибрати верхню межу вікового цензу.

10. Важлива складова вдосконалення суду присяжних нерозривно пов'язана із запровадженням системного навчання кандидатів із залученням органів і установ системи правосуддя, органів юстиції, психологів, міжнародних партнерів тощо, а також із проведенням широкої агітацій загальнонаціональної просвітницької кампанії щодо важливості розширення форм народовладдя шляхом участі громадян у здійсненні правосуддя. Не менше важливими є навчання суддів, адвокатів, прокурорів і персоналу суду щодо функціонування суду присяжних.

11. Особливої уваги потребує належне забезпечення гарантій незалежності та недоторканності присяжного, що є невід'ємною ознакою правової держави та права осіб на справедливе правосуддя.

Відповідно до статті 389 Кримінального процесуального кодексу України прокурору, обвинуваченому, потерпілому та іншим учасникам кримінального провадження протягом усього судового розгляду

забороняється спілкуватися з присяжними інакше, ніж у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законом.

Конституційний Суд України з цього приводу неодноразово наголошував, що незалежність суддів (присяжних) полягає, передусім, у їхній самостійності, непов'язаності при здійсненні правосуддя будь-якими обставинами та іншою, крім закону, волею. Зазначений підхід щодо забезпечення незалежності присяжних закріплено також у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Основних принципах незалежності судових органів, Європейській хартії «Про статус суддів», Рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи «Незалежність, дієвість та роль суддів» та низкою інших міжнародних документів.

Проте для реального забезпечення гарантій незалежності та недоторканності присяжного доцільно розширити межі його незалежності та недоторканності та передбачити механізм захисту як від незаконного впливу на них зі сторони злочинних угруповань, інших зацікавлених осіб, так і зі сторони різних державних, у тому числі правоохоронних структур, судів.

12. Здійснити ґрунтовний аналіз, які суспільні відносини у зазначеній сфері правового регулювання слід розробити та прийняти на рівні законів, а які – на рівні підзаконних актів.

Незважаючи на те, що процес реформування суду присяжних є складним і довготривалим, учасники спільних комітетських слухань дійшли висновку, що суд присяжних є важливим елементом справедливого правосуддя. Суд присяжних відіграє значну роль у формуванні сучасних систем кримінальної юстиції, зокрема допомагаючи захищати незалежність судової влади та надаючи значущості події судового розгляду. У такий спосіб він сприяє зміцненню процесуальних гарантій обвинуваченого, забезпечує змагальність судового процесу, посилює засади усного провадження, безпосередності та рівності сторін у здійсненні судового розгляду. Наявність лави присяжних має потужний вплив на форми судового розгляду, викладення фактів, норми виключення доказів і забезпечення прав на захист.

Поза усіляким сумнівом, суд присяжних як самостійний соціально-політичний інститут повинен посісти вагоме місце в системі судочинства України, адже він довів високу правозахисну здатність гарантувати дотримання прав людини.

Учасники спільних комітетських слухань на тему: «Перспективи розвитку, проблематика формування та функціонування інституту присяжних в Україні» закликають усі органи державної влади в межах своєї компетенції долучитися до удосконалення функціонування суду присяжних у різних сферах судочинства та **р е к о м е н д у ю т ь**:

1. Верховній Раді України:

1.1. З метою законодавчого забезпечення удосконалення інституту присяжних законопроекти, що регулюють питання щодо забезпечення участі присяжних у здійсненні правосуддя, вважати пріоритетними і такими, що підлягають першочерговому розгляду.

1.2. Вирішити на законодавчому рівні питання:

- імплементації конституційних норм, зокрема, статей 124, 127 і 129 Конституції України, у чинне законодавство України;

- зміни інституційного підходу до діяльності суду присяжних, організаційно-правового статусу присяжних та порядку реалізації ними своїх прав та обов'язків;

- організації процесуальної діяльності присяжних у різних галузях судочинства.

1.3. При затвердженні Державного бюджету України на 2021 рік та наступні роки передбачити кошти на фінансування діяльності суду присяжних за фактичною потребою, в тому числі передбачити додаткові кошти для забезпечення місцевих судів технічними засобами, переобладнання приміщень, виплати винагороди присяжним, а також кошти, необхідні для подальшого реформування суду присяжних.

2. Комітетам Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності та з питань правової політики:

2.1. З метою подальшого використання в законодавчій роботі комітетів розглянути усі пропозиції та зауваження, що надійшли від учасників спільних комітетських слухань на тему «Перспективи розвитку, проблематика формування та функціонування інституту присяжних в Україні».

2.2. Розглянути законодавчі ініціативи про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення порядку формування списку присяжних (реєстр. № 2709-1) та про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення участі присяжних у здійсненні правосуддя (реєстр. № 2710-1), а також за наслідками їх розгляду прийняти відповідні рішення, передбачені частиною першою статті 114 Регламенту Верховної Ради України.

2.3. Вжити заходи для впровадження системи парламентського контролю за процесом реформування суду присяжних в Україні та моніторингу практики застосування законодавчих актів у діяльності судових органів з питань функціонування суду присяжних у різних галузях судочинства.

2.4. Розглянути доцільність створення робочої групи за участю зацікавлених осіб з опрацювання законопроектів щодо удосконалення функціонування суду присяжних в Україні та взяти на контроль комітетів процес реформування суду присяжних в Україні.

3. Кабінету Міністрів України:

3.1. Доручити Міністерству юстиції України розроблення проекту відповідного закону та проектів інших нормативно-правових актів, направлених на удосконалення суду присяжних, враховуючи такі положення:

- встановлення обов'язку для громадян з'являтися за викликом до суду для участі у здійсненні правосуддя в якості присяжного та запровадження адміністративної відповідальності для присяжного за неявку до суду без поважних причин та ухилення від виконання такого обов'язку;

- передбачення строку для залучення присяжного до здійснення правосуддя у кримінальних справах – на строк до ухвалення колегією присяжних вердикту у справі;

- уточнення обсягу (переліку) персональних даних, право на отримання яких з Державного реєстру виборців надається Державній судовій адміністрації України та її територіальним органам, враховуючи, що відсутність меж дискреції щодо дій з інформацією, яка містить персональні дані, унеможлиблює навіть мінімальний захист суб'єкта персональних даних;

- визначення механізму та строків проведення перевірок кандидатів у присяжні, зокрема, порядку отримання відомостей щодо дієздатності, судимості та стану здоров'я включених до списку присяжних (направлення запитів до відповідних закладів, установ, отримання та узагальнення інформації тощо);

- визначення критеріїв обчислення та базової величини для розрахунку винагороди присяжним, які безпосередньо беруть участь у розгляді справи, а також запасним присяжним, які на час включення їх до списку присяжних не працюють;

- уточнення положення стосовно того, що присяжними можуть бути виключно громадяни України, які постійно проживають на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду;

- встановлення додаткових критеріїв відбору осіб, які виявили бажання бути присяжними.

Крім того, при доопрацюванні та повторному поданні до Верховної Ради України законопроектів щодо забезпечення участі присяжних у здійсненні правосуддя і удосконалення формування списків присяжних опрацювати наступні дискусійні питання:

- з огляду на відсутність можливості оскарження виправдувального вердикту розглянути доцільність закріплення в Кримінальному процесуальному кодексі України положення про те, що на підготовчому судовому засіданні головуючий суддя має також вирішувати питання про належність та допустимість доказів по кожному епізоду обвинувачення, а сторона обвинувачення або захисту має право оскаржити таку ухвалу суду в апеляційному порядку;

- збільшення кількості потенційних присяжних, які викликаються для розгляду конкретної справи з 15 до 20 (або більше) осіб;

- визначити вимоги до форми та змісту вердикту присяжних і опитувального листа;
- переглянути положення про невмотивований відвід присяжного як такий, що порушує принцип рівності та недискримінації, а також передбачити право потерпілого на відвід присяжних, а також положення про те, що присяжні можуть ставити питання свідкам, учасникам справи, стороні захисту;
- скасування граничного віку для виконання обов'язку присяжного;
- перегляду питань грошового забезпечення присяжних та визначення присяжних як суб'єктів електронного декларування у зв'язку із виконанням ними обов'язків у суді.

3.2. Доручити Міністерству фінансів України здійснити фінансово-економічні розрахунки щодо удосконалення функціонування суду присяжних в Україні та збільшення кількості присяжних.

3.3. Доручити Міністерству розвитку громад та територій розробити відповідні зміни до положень державних будівельних норм для судів з метою забезпечення належного розміщення збільшеної кількості присяжних та інших учасників процесу, розглянути можливість пошуку (будівництва) нових приміщень для судів.

3.4. Під час підготовки проектів законів про Державний бюджет України на 2021 рік та наступні роки передбачити кошти на фінансування діяльності суду присяжних за фактичною потребою, в тому числі передбачити додаткові кошти для забезпечення місцевих судів технічними засобами, переобладнання приміщень, виплати винагороди присяжним, а також кошти, необхідні для подальшого реформування інституту суду присяжних.

3.5. Встановити належне забезпечення гарантій незалежності та недоторканності присяжних як невід'ємної ознаки правової держави та права осіб на справедливе правосуддя.

3.6. Прискорити процес розробки комплексу заходів щодо забезпечення належного захисту присяжних.

3.7. Вжити заходів щодо запровадження дієвих механізмів просвітницької роботи серед населення, формування позитивного іміджу суду присяжних, сприяти збільшенню бажаних та стимулювати громадян займати вакантні посади присяжних.

3.8. Вжити заходів щодо організації повноцінного функціонування системи навчання присяжних, проведення з ними методичних занять.

4. Вищій раді правосуддя:

4.1. Звернутися до суб'єктів права законодавчої ініціативи, органів, які уповноважені приймати правові акти, із пропозиціями щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя, пов'язаних із функціонуванням суду присяжних.

4.2. Надати консультативні висновки щодо законопроектів з питань утворення, реорганізації чи ліквідації судів, судоустрою і статусу суддів,

узагальнити пропозиції судів, органів та установ системи правосуддя стосовно законодавства щодо їх статусу та функціонування, судоустрою і статусу суддів, зокрема законодавчих ініціатив щодо удосконалення порядку формування списку присяжних та внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення участі присяжних у здійсненні правосуддя.

4.3. При погодженні Типового положення про апарат суду та Положення про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників враховувати положення щодо забезпечення функціонування суду присяжних.

4.4. Під час участі у визначенні видатків Державного бюджету України на утримання судів, органів та установ системи правосуддя відповідно до Бюджетного кодексу України та погодженні в установленому порядку перерозподілу бюджетних видатків між судами, крім Верховного Суду, затвердженні за поданням Державної судової адміністрації України нормативів кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів враховувати потребу в удосконаленні функціонування суду присяжних в Україні та збільшенні кількості присяжних.

5. Верховному Суду:

5.1. Узагальнити судову практику щодо розгляду кримінальних проваджень судом присяжних.

5.2. Забезпечити належне надання методичної допомоги судам нижчого рівня в частині розгляду справ за участі присяжних з метою однакового застосування норм Конституції та законів України.

5.3. Систематично аналізувати причини скасування і зміни судових рішень за участю суду присяжних.

6. Державній судовій адміністрації України:

6.1. Здійснити статистичний аналіз щодо розгляду цивільних та кримінальних справ за участі присяжних.

6.2 Розробити та надати до Комітету з питань правової політики пропозиції щодо удосконалення порядку формування та складання списків присяжних.

6.3. Вжити заходів для забезпечення належного рівня:

- внутрішньої організації територіальних органів Державної судової адміністрації України для своєчасного формування списків присяжних;

- технічного оснащення зали судових засідань для роботи присяжних під час розгляду справ у суді;

- поінформованості працівників територіальних органів щодо змін, які пропонуються в сфері формування та складання списків присяжних.

6.4. Під час підготовки проектів законів про Державний бюджет України на 2021 рік та наступні роки передбачити кошти на фінансування діяльності суду присяжних за фактичною потребою, в тому числі передбачити додаткові кошти для забезпечення місцевих судів технічними засобами, переобладнання

приміщень, виплати винагороди присяжним, а також кошти, необхідні для подальшого реформування інституту суду присяжних.

6.5. В межах повноважень забезпечити належні умови організації діяльності суду присяжних.

6.6. Активізувати роботу щодо створення системи навчання присяжних.

7. Дані Рекомендації оприлюднити на офіційних веб-сайтах комітетів Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності та з питань правової політики, а також надіслати Кабінету Міністрів України, Міністерству юстиції України, Міністерству фінансів України, Міністерству розвитку громад та територій, Верховному Суду, Державній судовій адміністрації України для врахування в роботі.

8. Поінформувати комітети Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності та з питань правової політики про стан виконання цих Рекомендацій до 1 жовтня 2020 року.

9. Контроль за виконанням Рекомендацій покладається на комітети Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності та з питань правової політики.

Голова Комітету

Д. Монастирський

СЕДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: Монастирський Денис Анатолійович
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B04000000ACDE2E00E7788200
Дійсний до: 16.03.2022 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
№ 04-27/5-2020/97634 від 07.07.2020

132597